

कहीं जाने ठाउँ छैन

नेपालमा जबरजस्ती निष्कासन

एम्नेस्टी इन्टरनेसनल

प्रेस विज्ञप्ति

नेपाल: आवासको अधिकार प्राप्तिमा भएको विफलताका कारण सीमान्तकृत समूहहरूले जबरजस्ती निष्कासन र आवासविहीनतालाई सामना गरिरहेका छन् - नयाँ प्रतिवेदन

आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नियामक संरचना निर्माण गर्नमा नेपाल सरकारको विफलताका साथै स्थानीय अधिकारीहरूद्वारा भएको यस कानूनको खुला बेवास्ताका कारण सयौं मानिसहरू जबरजस्ती निष्कासनमा परेर आवासविहीन बन्न पुगेको एम्नेस्टी इन्टरनेसनलले आज प्रकाशित नयाँ प्रतिवेदनमा उल्लेख गरेको छ।

“कहीं जाने ठाउँ छैन: नेपालमा जबरजस्ती निष्कासन” शीर्षकको प्रतिवेदनले पहिदेखि नै सीमान्तीकरणमा परेका र जबरजस्ती निष्कासनबाट असमानुपातिक तवरमा प्रभावित हुन पुगेका दलित र आदिवासी जनजाति लगायतका सीमान्तकृत समुदायहरूमा परेको अत्यन्त विनाशकारी प्रभावलाई उजागर गरेको छ। यस प्रतिवेदनले जबरजस्ती निष्कासनलाई रोक्ने उद्देश्यका साथ संविधान र आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७५ मा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरूको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नियमावलीका कमजोरीहरू संबोधन गर्न तथा कानुनी संरक्षणात्मक उपायहरू पालना गर्ने सवालमा अधिकारीहरूको विफलतालाई पनि उजागर गर्दछ।

“कुनै पनि उचित कानुनी प्रक्रिया नअपनाई, नाजुक परिस्थितिलाई पुरै बेवास्ता गरी र अन्यत्र कतै गएर जीवन पुनर्निर्माणका लागि क्षतिपूर्ति पाउने कुनै आशा रहित अवस्थामा जति बेला पनि जबरजस्ती निष्कासनमा पारिन सक्ने त्रासमा जीवन बिताइरहेका देशका सीमान्तकृत समुदायहरूले भोगिरहेका वास्तविकता र नेपालको संविधानमा वाचा गरिएका कानुनी संरक्षणबीचको खाडल झनै फराकिलो बन्दै गएको छ,” एम्नेस्टी इन्टरनेसनल नेपालका निर्देशक निराजन थपलियाले भने।

“अधिकारीहरू समाजका सबैभन्दा धेरै जोखिमतामा रहेका मध्येका भूमिहीनहरूको अधिकार संरक्षण गर्ने आफ्नो कानुनी दायित्व पूरा गर्न विफल भइरहेका छन्”।

यो प्रतिवेदन सन् २०२० देखि २०२४ का बीच काठमाडौं, सिरहा, सुनसरी, झापा र कैलालीलगायत नेपालमा भएका जबरजस्ती निष्कासनका प्रतिनिधिमूलक घटनाहरूमा केन्द्रित छ। समग्रमा यी घटनाहरूले नेपालको विविध भौगोलिक क्षेत्र र निष्कासनका स्वरूपहरूको प्रतिनिधित्व गर्दछन्। कतिपय अवस्थामा शहरी क्षेत्रहरूमा विकास परियोजनाका कारण मानिसलाई निष्कासनमा पारिएको छ भने अन्यमा सामुदायिक वन र राष्ट्रिय निकुञ्जस्ता संरक्षण क्षेत्रहरूमा जबरजस्ती निष्कासन गरिएको छ।

उचित प्रक्रियासम्बन्धी विफलताहरू

प्रतिवेदनमा दस्तावेज गरिएका घटनाहरूमा सम्बन्धित अधिकारीहरूले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनान्तर्गत नेपालको मानवअधिकारसम्बन्धी दायित्वहरूलाई पूर्ण रूपमा बेवास्ता गरेका छन्। यी घटनाहरूले प्रभावित समुदायसँग निष्कासनका विकल्पहरूको खोजी गर्नका लागि परामर्श गर्ने तथा निष्कासन अघि पर्याप्त सूचना उपलब्ध गराउने लगायत जबरजस्ती निष्कासन विरुद्धका मानवअधिकार संरक्षणात्मक उपायहरू लागू गर्नमा अधिकारीहरूको विफलतालाई उजागर गरेका छन्।

२०८१ साल असार ९ गते कैलालीको धनगढी उपमहानगरपालिको पुरानो एयरपोर्ट क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेका घर परिवारहरूलाई जबरजस्ती निष्कासन गरिएको थियो र डोजर प्रयोग गरी उनीहरूको घर भत्काइएको थियो जबकि भूमि समस्या समाधान आयोगले सुरु गरेको प्रकृयाबाट त्यहाँ बसिरहेकाहरूको स्थिति प्रमाणित हुन बाँकी नै थियो जुन आवाससम्बन्ध र स्वामित्व सुरक्षाको सुनिश्चितताका लागि एउटा अत्यावश्यक प्रकृया हो। अधिकारीहरूले आयोगद्वारा

बसोबासीहरूका लागि जारी गरिएको अस्थायी बसोबास प्रमाणपत्रलगायत प्रमाणिकरण प्रक्रियाको निष्कर्षलाई बेवास्ता गरे। उनीहरूले पछि निष्कासित १३ परिवारहरूमध्ये ९ परिवारलाई हटाउनु अनुचित भएको स्वीकार पनि गरे किनभने ती परिवारहरू आवासविहीनता विरुद्धको विशेष कानुनी संरक्षणका हकदार थिए।

"हामीसँग भूमि हाम्रो अधिनमा रहेको कागजात, बिजुलीको बिल आदि थियो। तर ती कुनैले पनि हामीलाई निष्कासनबाट जोगाउन सकेनन्," प्रभावित समुदायका एक सदस्यले भने।

विभेद र सीमान्तीकरणको जोखिममा रहेका समूहहरू जस्तै जेष्ठ नागरिक, बालबालिका र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि विशेष संरक्षणको दायित्व पालना नगर्नु पनि सरकारका अन्य विफलताहरूमा पर्दछ। त्यसैगरी, भूमिहीन दलित र अनौपचारिक बस्तीका बासिन्दाहरूको पहिचान र प्रमाणिकरणसम्बन्धी भूमि ऐनमा उल्लिखित प्रक्रियाहरूको पालना गर्न पनि अधिकारीहरू विफल भए।

यसबाहेक निष्कासनपूर्व प्रभावित समुदायहरूसँग सार्थक परामर्श गर्ने र उनीहरूलाई पर्याप्त पूर्वसूचना दिने जस्ता नेपालको आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन र अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार मापदण्डहरूले व्यवस्था गरेका शर्तहरू पालना गर्नमा अधिकारीहरू विफल भए।

'हामीसँग कहीं जाने ठाउँ छैन... हामी कसरी बाँच्ने?'

धेरै बासिन्दाहरूले आफूहरूलाई घरबाट जबरजस्ती निकाल्ने क्रममा लुगाफाटा, औषधि, बालबच्चाका पुस्तक वा महत्त्वपूर्ण कानुनी परिचय दस्तावेजहरू समेत सङ्कलन गर्ने मौका नदिई अमानवीय ढंगले निष्कासन गरिएको वर्णन गरे।

"हाम्रा घरहरूलाई चारैतिरबाट बुलडोजर लगाएर भत्काइयो। अब हामी कहीं जाने ठाउँ छैन, न खानेकुरा नै केही छ। अब हामी कसरी बाँच्ने?" कैलालीको भजनी नगरपालिकामा जबरजस्ती निष्कासनमा परेकामध्येका एक पीडितले भने।

निष्कासन गरिएका कम्तीमा तीन स्थानमा सबैभन्दा जोखिममा रहेकाहरूमा जेष्ठ नागरिक, गर्भवती महिला र नवजात शिशुहरू थिए।

भजनीकी एकजना २३ वर्षीया आमा विष्णु नेपालीले * भनिन्: "मैले भर्खरै बच्चा जन्माएको छु, तर अहिले हाम्रो छानो छैन, बिजुली छैन र लामखुट्टेबाट जोगिनका लागि झुल छैन। यसरी जिउन साह्रै असह्य छ।"

भर्खरै सुत्केरी भएकी धनगढीकी एकजना महिलाले आफू यसअघि पहिले नै एकपटक विस्थापित भइसकेको बताइन्: "हामी लोभका कारण यहाँ आएका होइौं। पहिरोले हाम्रो घर बगाएपछि बाध्य भएर यहाँ आएका हौं। तर यो भूमिमा आश्रय खोजेकोमा अधिकारीहरूले हामीलाई अपराधी जस्तो गरी व्यवहार गरे।"

प्रतिवेदनले जबरजस्ती निष्कासनका कारण भएको गम्भीर भावनात्मक, शारीरिक र मानसिक प्रभाव, सम्पत्तिको क्षति, खाद्यान्न र पानीको पहुँचमा अभाव, जीविकोपार्जनमा भएको क्षति, शिक्षामा पहुँचको अभावलाई उजागर गरेको छ।

एम्नेस्टी इन्टरनेसनलले भ्रमण गरेका तीनवटै निष्कासन स्थलहरूमा आवासविहीनता स्पष्ट रूपमा देखिन्थ्यो। यो अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको स्पष्ट उल्लङ्घन हो, जसले भूस्वामित्वको स्थिति जेसुकै भएपनि राज्यहरूलाई जबरजस्ती निष्कासनबाट सबै व्यक्तिलाई संरक्षण गर्न र कसैलाई पनि आवासविहीन बनाउने कार्य नगर्न बाध्यकारी बनाएको छ।

प्रतिवेदनमा अभिलेख गरिएका अधिकांश घटनाहरूमा निष्कासनमा परेका समुदायहरूले कुनै क्षतिपूर्ति पाएनन् वा जहाँ पाए त्यो पूर्ण रूपमा अपर्याप्त थियो। जहाँ पुनर्स्थापनाको प्रस्ताव गरिएको थियो त्यो समेत प्रभावित समुदायसँग पूर्वपरामर्श बिना र उनीहरूको आवश्यकताहरू जस्तै परिवारको आकार वा अत्यावश्यक सेवाहरूको उपलब्धतालाई ध्यानमा नराखी गरिएको थियो।

जबरजस्ती निष्कासनलाई सहज बनाउने संरचनागत खाडलहरू

आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐनका धेरै प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक नियमावली सहितको खाका बिना कानुनी संरक्षणहरू प्रायः प्रभावहीन बनेका छन्। मौलिक हकहरूको संरक्षणका लागि बनाइएका हालसालैका

नेपाली कानूनहरूसँग बाझिएका विगतका कानूनहरूलाई संशोधन गरी कानुनी एकरूपता कायम गर्नमा भइरहेको विफलताले कार्यान्वयनलाई झनै कमजोर बनाएको छ। अर्कोतिर संघीय र स्थानीय सरकारहरूबीच समन्वय र सहकार्यको अभावले अवस्था झन् विग्रिएको छ।

निगरानी संयन्त्रहरू पनि धेरै हदसम्म प्रभावहीन रहेका छन्। उदाहरणका लागि राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले केही निष्कासनका घटनाहरूको अनुगमन गरी आवासको अधिकार उल्लङ्घनको उपचारका लागि सिफारिसहरू गरेको छ। तर आयोगको प्रतिक्रिया यी उल्लङ्घनहरूको गम्भीरताले जति माग गरेको छ त्यो अनुपातको छैन। पर्याप्त स्रोतसाधन उपलब्ध भएमा आयोगले सायद जबरजस्ती निष्कासनको प्रणालीगत स्वरूपको अभिलेखीकरण र स्वतन्त्र अनुसन्धानमार्फत बलियो भूमिका निर्वाह गर्न सक्थ्यो।

नेपाली अधिकारीहरूले पर्याप्त आवासको अधिकारको संरक्षण गर्ने, जबरजस्ती निष्कासनको अभ्यासलाई अन्त्य गर्ने र निष्कासन आवश्यक ठानिएको अवस्थामा उचित कानुनी प्रक्रियाहरू अपनाएर मात्र निष्कासन गरिने कुरा सुनिश्चित गर्ने कार्य गर्नुपर्छ। पर्याप्त आवासको अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्न र नियामक संरचना स्थापनाका लागि तत्काल र समन्वयकारी कार्य नगरिएमा नेपालमा जबरजस्ती निष्कासन र मानवअधिकार उल्लङ्घनको दुष्चक्र जारी रहनेछ," निराजन थपलियाले भने।

समाप्त

सम्पर्क : press@amnesty.org

सारांश

यस प्रतिवेदनले सन् २०२० देखि २०२४ का बीच भएका पाँचवटा जबरजस्ती निष्कासनका घटनामा केन्द्रित रही नेपालमा जबरजस्ती निष्कासनको सवालमा एम्नेस्टी इन्टरनेसनलले गरेको अनुसन्धानको निष्कर्षलाई प्रस्तुत गर्दछ। देशका धेरै भागहरूका अनौपचारिक बस्तीहरूमा बस्ने सयौं मानिसहरूलाई आवासविहीन बनाएको जबरजस्ती निष्कासनको निरन्तर अभ्यासप्रति एम्नेस्टी इन्टरनेसनल गहिरो रूपमा चिन्तित छ। यस अनुसन्धानले कानुनी संरक्षणात्मक उपायहरूको पालना गर्न र सीमान्तकृत समुदायहरूको संरक्षण गर्नमा अधिकारीहरूद्वारा भएको विफलतालाई उजागर गर्दछ। यसले नियामकीय र विधायिकी संरचनामा रहेका अपर्याप्तताहरूको पनि पहिचान गरेको छ। नेपालमा आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारको प्राप्तिको लागि एम्नेस्टी इन्टरनेसनलद्वारा जारी वकालतको एक हिस्साको रूपमा यो अनुसन्धान रहेको छ।

यो अनुसन्धान सन् २०२४ मा कैलाली, सिरहा, सुनसरी र झापा जिल्लाहरूमा गरिएका दुई अनुसन्धान भ्रमणका क्रममा गरिएका स्थलगत अनुसन्धानका साथै एम्नेस्टी इन्टरनेसनल नेपालले साझेदार नागरिक समाज संघ संस्थाहरूसँग मिलेर गरेको निरन्तरका दस्तावेजीकरण र वकालतका प्रयासहरूमा आधारित छ। यस अनुसन्धानमा निम्न पाँचवटा जबरजस्ती निष्कासनका घटनाहरूलाई प्रतिनिधिमूलक घटनाका रूपमा अभिलेख गरिएका छन्:

- कुसुम खोला, माडी नगरपालिका, चितवन जिल्ला — २०७७ श्रावण ३
- चौकीडाँडा, घोडाघोडी नगरपालिका, कैलाली जिल्ला — २०७८ बैशाख १८
- थापाथली, काठमाडौं महानगरपालिका, काठमाडौं जिल्ला — २०७९ मंसिर १२
- पुरानो विमानस्थल क्षेत्र, धनगढी उपमहानगरपालिका, कैलाली जिल्ला — २०८१ आषाढ ०९
- भजनी, भजनी नगरपालिका, कैलाली जिल्ला - २०८१ आषाढ ११

यो अनुसन्धानले १६ वटा केन्द्रित समूह छलफल (FGDs) का साथै भूमि समस्या समाधान आयोग र राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग जस्ता संघीय अधिकारीहरूका साथै प्रादेशिक तथा स्थानीय अधिकारीहरूसमेत गरी १५ वटा व्यक्तिगत अन्तर्वार्ताका निचोडहरूलाई समावेश गरेको छ।

“भूमिहीन सुकुम्वासी” (भूस्वामित्व दर्ता नभएका मानिसहरू) र “अव्यवस्थित बसोवासीहरू” (केही दर्ता गरिएको जग्गा भएपनि सरकारी जग्गामा बसोबास गरिरहेकाहरू) लाई जग्गाको स्वामित्व प्रदान गर्नेलगायत जबरजस्ती निष्कासनलाई रोक्नेसम्बन्धमा नेपालको संविधान र आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा भूमि ऐन, २०२१ लगायतका कानूनहरूमा महत्त्वपूर्ण प्रावधानहरू रहेका छन्। आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐनले त अझ कुनै पनि निष्कासन प्रक्रियामा पालना गर्नुपर्ने प्रक्रियागत संरक्षणात्मक उपायहरूलाई प्रस्तुत गर्दछ र धेरै हदसम्म अन्तर्राष्ट्रिय कानूनका प्रावधानहरूलाई पनि प्रतिबिम्बित गर्दछ।

यी स्वागतयोग्य प्रावधानहरूका बावजूद एम्नेस्टी इन्टरनेसनलद्वारा अभिलेख गरिएका घटनाहरूले अधिकारीहरू कानुनी संरक्षणात्मक उपायहरूको पालना गर्न बारम्बार विफल भएको उजागर गरेका छन् र यसले सीमान्तकृत समुदायहरूको कानुनी संरक्षण र जीवनका वास्तविकताबीचको ठूलो खाडललाई अझ फराकिलो बनाउँदै लगेको छ। यसले निष्कासित व्यक्तिहरूसँग जग्गाको स्वामित्व नभएको अवस्थामा क्षतिपूर्ति र पुनर्वासको अधिकारको सम्बन्धमा रहेको गम्भीर कानुनी कमजोरीहरूलाई पनि औल्याएको छ।

अभिलेख गरिएका घटनाहरूमा अधिकारीहरूले प्रभावित समुदायहरूसँग निष्कासनको विकल्पहरूको खोजी गर्न वास्तविक परामर्शमा संलग्न हुनुपर्ने र समुदायहरूलाई पर्याप्त सूचना दिनुपर्ने जस्ता राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा तोकिएका दायित्वहरूलाई बेवास्ता गरेका थिए। साथै, पाँचमध्ये तीनवटा घटनाहरूमा तथ्याङ्क सङ्कलन, सामुदायिक संलग्नता, भूमि नक्साङ्कन, दावी प्रमाणीकरण र भूमि बाँडफाँटको लागि जिम्मेवारी प्राप्त भूमि समस्या समाधान आयोगद्वारा सुरु गरिएको विद्यमान प्रमाणीकरण प्रक्रियाहरूको ठाडो बेवास्ता गर्दै जबरजस्ती निष्कासन गर्ने वा निष्कासनको प्रयास गर्ने कार्य गरिएको थियो।

नेपालमा अनौपचारिक बस्तीमा बस्ने अधिकांश मानिसहरू सीमान्तकृत समूहमा पर्दछन्। अनुसन्धानले यी पाँचवटा घटनाहरूमा जबरजस्ती निष्कासनबाट दलित र आदिवासी जनजातिहरू असमानुपातिक रूपमा प्रभावित भएको पाएको छ। अनुसन्धानको क्रममा अभिलेख गरिएका शक्तिशाली बनाइहरूले जबरजस्ती निष्कासनका कारण हुने गम्भीर भावनात्मक, शारीरिक र मनोवैज्ञानिक पीडामाथि प्रकाश पारेका छन् जसले व्यक्ति र परिवारहरूलाई डर, आघात र अस्थिरताको अवस्थामा पुर्याउँछ। अनुसन्धान टोलीद्वारा भ्रमण गरिएका तीनवटै निष्कासन स्थलहरूमा आवासविहीनता स्पष्ट थियो जुन कुरा भूमिको स्वामित्वको स्थिति जेसुकै भएपनि राज्यले सबै मानिसहरूलाई जबरजस्ती निष्कासन गर्ने कार्यबाट संरक्षण प्रदान गर्ने र व्यक्तिहरूलाई आवासविहीन बनाउने कार्य नगर्ने बाध्यकारी अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी प्रावधानको स्पष्ट उल्लङ्घन हो।

अभिलेख गरिएका धेरैजसो घटनाहरूमा प्रभावित समुदायहरूले निष्कासनको लागि कुनै पनि क्षतिपूर्ति पाएनन् वा पाएको क्षतिपूर्ति एकदमै अपर्याप्त थियो। पुनर्वासको प्रस्ताव गर्दा पनि प्रभावित समुदायसँगको पूर्व परामर्श नगरी र परिवारको आकार वा आधारभूत सेवाहरूको प्रावधान जस्ता आवश्यकताहरूको उचित विचार नगरी प्रस्ताव गरिएको थियो।

यस अनुसन्धानले नेपालमा जबरजस्ती निष्कासनको घटनालाई बढावा दिने धेरै कारकहरूलाई उजागर गरेको छ। आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७५ का धेरै प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने नियामक संरचनाको अभावले कानुनी सुरक्षालाई धेरै हदसम्म निष्प्रभावी बनाएको छ। मौलिक हकहरूको संरक्षणका लागि बनाइएका हालसालैका कानूनहरूसँग बाझिएका पहिलेका कानूनहरूलाई संशोधन गरी कानुनी एकरूपता कायम गर्नमा भैरहेको विफलताले कार्यान्वयनलाई झन् कमजोर बनाएको छ र यसले अनौपचारिक बस्तीका बासिन्दाहरूलाई असमानुपातिक तवरमा असर पारेको छ। संघीय र स्थानीय सरकारहरू बीच समन्वय र सहयोगको अभावले स्थितिलाई थप बिगारेको छ र निष्कासन गर्न उद्भूत अधिकारीहरूले स्थानीय तह र भूमि समस्या समाधान आयोग बीच भएका सम्झौताहरूलाई बेवास्ता गरिरहेका छन्।

निगरानी संयन्त्रहरू पनि धेरै हदसम्म प्रभावहीन रहेका छन्। उदाहरणका लागि राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले केही घटनाहरूको अनुगमन गरेको छ र आवासको अधिकार उल्लङ्घनको उपचारका लागि सिफारिसहरू गरेको छ। तर स्रोतको सीमितताका कारण घटनाहरूको गम्भीरताको अनुपातसँग मिल्दो प्रतिक्रिया जनाउन आयोग विफल भएको छ। न्यायिक हस्तक्षेपहरू पनि फितला भएका छन्। न्यायपालिकाले केही अवस्थामा जबरजस्ती निष्कासन रोक्नमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको भएपनि यसको रूढिवादी, भूस्वामित्व केन्द्रित दृष्टिकोणले अनौपचारिक बस्तीका बासिन्दाहरूलाई जबरजस्ती निष्कासनविरुद्ध उपलब्ध हुनुपर्ने संरक्षणलाई सीमित गरेको छ।

नेपालमा निष्कासनसम्बन्धी संरक्षणात्मक उपाय र प्रक्रियाहरूमा सुधार गर्न र सम्बन्धित अधिकारीहरूलाई जवाफदेही बनाउनका लागि निरन्तर ठोस सिफारिसहरू गरेको छ। पर्याप्त आवासको अधिकारको संरक्षण गर्न, जबरजस्ती निष्कासनको अभ्यास अन्त्य गर्न र निष्कासन गर्न आवश्यक ठानिएको अवस्थामा उचित कानुनी प्रक्रियागत संरक्षणात्मक उपायहरूलाई अवलम्बन गरिएको सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित अधिकारीहरूले तुरुन्त र निर्णायक कदम चाल्नुपर्नेतर्फ गरिएको आग्रहलाई एमनेस्टी इन्टरनेसनल पुनः दोहोर्याउँदछ। "भूमिहीन सुकुम्बासी" र "अव्यवस्थित बसोवासी"हरूको पहिचान गर्ने र उपयुक्त र उचित देखिएको अवस्थामा उनीहरूलाई जग्गाको स्वामित्व प्रदान गर्ने आफ्नो कार्यदिश कार्यान्वयन गर्न भूमि समस्या समाधान आयोगलाई सक्षम बनाउन एमनेस्टी इन्टरनेसनल आग्रह गर्दछ। पर्याप्त आवासको अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्न र नियामक संरचना स्थापनाको लागि तत्काल र समन्वयकारी कार्य नगरे नेपालमा जबरजस्ती निष्कासन र मानवअधिकार उल्लङ्घनको दुष्चक्र जारी रहनेछ।

सिफारिसहरू

नेपालमा जबरजस्ती निष्कासनसम्बन्धी यस अनुसन्धानको निष्कर्षको आलोकमा एम्नेस्टी इन्टरनेसनल निम्न कार्यहरू गर्नका लागि आग्रह गर्दछ:

संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारलाई:

- भूमि ऐन, २०२१ को आठौं संशोधन र आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७५ द्वारा प्रदान गरिएअनुसार उचित प्रमाणीकरण र पुनर्वासका उपायहरू अवलम्बन नभएसम्म अनौपचारिक बस्तीहरूबाट सामूहिक निष्कासन नहुने कुरा सुनिश्चित गर्ने,
- निष्पक्ष र पारदर्शी प्रमाणीकरण तथा भूमि वितरण प्रकृया सुनिश्चित गर्नका लागि भूमि समस्या समाधान आयोगजस्ता संस्थागत संयन्त्रहरूलाई सुदृढीकरण गरी चरम गरिबी र भूमिहीनताको मूल कारकहरूलाई सम्बोधन गर्ने,
- जबरजस्ती निष्कासनका पीडितहरूले समयमै निष्पक्ष र पर्याप्त क्षतिपूर्ति सहित प्रभावकारी उपचार प्राप्त गर्ने कुरा सुनिश्चित गरी प्रभावित समुदायहरूको सक्रिय सहभागितामा पुनर्वासका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरिएको सुनिश्चित गरी सुरक्षित आवास, अत्यावश्यक सेवाहरू र दिगो जीविकोपार्जनमा उनीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- सबै तहका अधिकारीहरूले विभेदकारी अभ्यासहरूलाई अन्त्य गर्ने र अनौपचारिक बस्तीमा बसोबास गर्नेहरूलाई उनीहरूको भूस्वामित्वको स्थिति जस्तोसुकै भए पनि अत्यावश्यक सेवाहरूमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने।

नेपाल सरकारलाई:

- निष्कासन, क्षतिपूर्ति र पुनर्वाससम्बन्धी घरेलु कानुनी प्रावधानहरूमा नेपालको संविधान र अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार मापदण्डद्वारा सुनिश्चित गरिएको पर्याप्त आवासको अधिकारअनुरूप हुने गरी एकरूपता कायम गर्ने,
- आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐनअन्तर्गतका कानुनी मापदण्डहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नको लागि कुनै ढिलाइ नगरी निष्कासनको लागि आवश्यक पर्ने संरक्षणात्मक उपायका उचित कार्यविधिगत प्रकृया सहितको आवासको अधिकारसम्बन्धी नियमावली लागू गर्ने।

राष्ट्रिय मानवअधिकार संस्थाहरूलाई:

- निष्कासन, क्षतिपूर्ति र पुनर्वास प्रक्रियाहरूको सक्रिय अनुगमन र निगरानीलाई बलियो बनाउने र पर्याप्त आवासको अधिकार सहित आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारको उल्लङ्घनको लागि अधिकारीहरूलाई जवाफदेही बनाउने,

संसदीय समितिहरूलाई:

- पर्याप्त आवासको अधिकार, पर्याप्त खाद्य अधिकार र भूमिमा पहुँचलाई प्रभावकारी बनाउने कानूनहरू (जस्तै भूमि ऐन, आवासको अधिकारसम्बन्धी ऐन र खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुतासम्बन्धी ऐन) को कार्यान्वयनको संसदीय निगरानीलाई प्राथमिकता दिने।

न्यायपालिकालाई:

- जबरजस्ती निष्कासन रोक्न र पर्याप्त आवासको अधिकार सुनिश्चित गर्न विफल भएका अधिकारीहरूलाई जवाफदेही बनाउनको लागि न्यायपालिकाले सार्वजनिक सरोकारका मुद्दाहरूको तत्काल र प्रभावकारी सुनुवाइ र फछ्योट सुनिश्चित गर्ने,
- राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानमार्फत आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी मुद्दाहरूको निर्णयमा न्यायिक संवेदनशीलताका उपायहरू अवलम्बन गर्ने।